

Vezi, mândră, că nu mi-ești dragă.

Colecția ILEANA GRAD

De la Maria Hodor, 81 ani,
Oarța de Sus, 2013

Ruptul sterpelor în Săcel

M-o mânat mama la vie

128.

M-o mânat mama la vie
Iubăi di, iubăi, da,
După două, tri gutăie,
Iubăi, da.
Trala, la, la,
Iubăi, di,
Iu, hu, hu,
Tra, la, la,
Iubăi, di, iubăi, da
Da' gutuie n-am găsât,
Iubăi, di, iubăi, da,
Și cu badea m-am tâlnit,
Iubăi, da.
Trala, la, la,
Iubăi, di,
Iu, hu, hu,
Tra, la, la,
Iubăi, di, iubăi, da
Ș-o pârlită d'e vecină
Iubăi, di, iubăi, da
M-o văzut d'e la fântână.
Iubăi, da.
Trala, la, la,
Iubăi, di,
Iu, hu, hu,
Tra, la, la,
Iubăi, di, iubăi, da
Și m-o spus la măicuța,
Iubăi, di, iubăi, da
Și mama m-o spus la tata,
Iubăi, da.
Trala, la, la,
Iubăi, di,

Mentalitatea este un ansamblu de idei și înclinații spirituale prin care o anumită colectivitate înțelege lumea și ia atitudine față de ea. Astfel, mentalitatea este o filosofie implicită și are drept scop descoperirea cauzalității lucrurilor precum și a locului pe care omul îl ocupă în univers.

Dicționarul de Sociologie definește mentalitatea în modul următor: „ ansamblul predispozițiilor, atitudinilor, deprinderilor, orientărilor intelectuale și morale, cognitive și afective, comune unei societăți”¹.

Într-un articol publicat în *Memoria Ethnologica*, Gheorghe Mihai Bârlea vorbește despre clasificarea făcută de L. Levi Bruhl pentru conceptul de mentalitate. Aceasta este împărțită în două tipuri: mentalitatea primitivă - caracteristică societăților arhaice în interiorul cărora indivizii sunt legați prin legături invizibile și mentalitatea modernă - caracteristică societăților moderne care dezvoltă spiritul individual în cadrul grupului ².

Spre deosebire de mentalitatea arhaică, mentalitatea modernă nu a reușit să își construiască un sistem propriu. Tradițiile care circulă la nivel comunitar asigură grupului social continuitate, întrucât pentru membrii grupului, acestea sunt modele de viață.

Ruptul Sterpelor sau Sâmbra Oilor este o sărbătoare care poate ilustra foarte bine diferența dintre tradiție și inovație. Dacă în trecut era respectat un adevărat ritual pentru această zi, astăzi el nu se mai prea practică în Săcel. Frumusețea obiceiului a murit treptat, probabil, datorită cotidianului și influenței lumii moderne. Doar bătrânii ne mai pot mărturisi acele vremuri. Chiar ei spun că astăzi nu se rentează să mai ții oi și desigur nu se poate vorbi despre ceva la prezent dacă lipsește obiectul de studiu. Dar să nu privim cu pesimism lucrurile și să încercăm să pătrundem în acest ritual, așa cum era pe vremuri și să aflăm desfășurarea lui. În luna mai, oile se strâng în lăptării și stau așa timp de 2-3

¹ Pierre Bonte, Miche Izard, *Dicționar de Etnologie și Antropologie*, Editura Polirom, Iași, 1999

² http://www.cultura-tradițională.ro/?act=memoria_etnologică/nr.6/art46

săptămâni până când vor fi duse la munte. Cu o zi înainte de Ruptul Sterpelor, gazda care a adunat oile merge la stână și face atâtea staule, câte boteie va avea. Boteiul reprezintă un număr mai mic de oi, peste 20-30 oi. Fiecare staul este prevăzut cu o strungă. Prin acea strungă, omul va lua pe rând câte o oaie și o va mulge. Este ziua când se face măsuratul laptelui, pentru a ști câtă brânză va primi de pe urma lor. O dată ce laptele este muls de către stăpânul oilor, el merge cu el la măsurat. Fiecare om vine cu vasul lui ca să își mulgă oile. Instrumentul cu care să măsoară laptele se numește carâmb, un lemn cu patru fețe. Laptele este măsurat doar de gazda de oi, adică de baci. Se face un semn pe carâmb, până unde a ajuns laptele, și când va fi de luat brânza, tot până la semnul acela o va lua. Cine are lapte mai mult acela merge primul după brânză. Oile care erau sterpe se țineau aparte de oi și capre. Astăzi, nu se mai face acest măsurăș, ci se face un calcul și se dau cam 5-6 kg de brânză după fiecare oaie. În Săcel mai sunt oi, dar nu ca și pe vremuri, când aproape fiecare familie avea un botei de oi.

În Săcel, grupul folcloric *Izvorul albastru al Izei* a încercat o reconstituire a obiceiului în urmă cu câțiva ani. Oamenii au îmbrăcat portul popular și au ieșit la munte, probabil pentru a retrăi acele evenimente, probabil pentru a stârni un semnal de alarmă comunității din care fac parte și nu în ultimul rând pentru a îi învața pe cei mai tineri datini și obiceiuri din Săcel. Se poate observa cum acest eveniment este o sărbătoare adevărată pentru cei care au oi. Se fac mâncăruri speciale cu această ocazie, cu produse de la oi: balmoș, jintiță, urdă, caș, ciorbă de miel și multe altele. La eveniment participă de regulă și preotul care face o dezlegare peste oi și peste mâncarea care se duce. Merg și femeile și lăutarii, bărbații sunt așezați pe o parte și femeile pe altă parte, jos pe iarbă. De multe ori petrecerea se întinde până la ore târzii în noapte, în sunetului cântecului de fluier și trâmbiță ale păstorilor³:

Noi demult am zânit
Aici la stâna gazdii,
Am zânit să petrecem
Doinile să la cântăm
De dragoste și de dor
Și de dragul oilor.

Ciobanii de după dungă
Aduc oile la strungă,

Iu, hu, hu,
Tra, la, la,
Iubăi, di, iubăi, da
Tata ș-o cotate bota,
Tata ș-o cotate bota,
Iubăi, di, iubăi, da
Hopa-i tată, stăi, nu da!
Iubăi, da.
Trala, la, la,
Iubăi, di,
Iu, hu, hu,
Tra, la, la,
Iubăi, di, iubăi, da
Că doară nu-i vina mé,
Iubăi, di, iubăi, da
Că-i vina a maica mé,
Iubăi, da.
Trala, la, la,
Iubăi, di,
Iu, hu, hu,
Tra, la, la,
Că m-o făcut frumușé,
Iubăi, di, iubăi, da,
Cu ochii ca murele,
Conjura-i pădurile,
Iubăi, di, iubăi, da,
Pântru ochi ca mura coaptă,
Conjurai pădurea toată.
Iubăi, da.
Trala, la, la,
Iubăi, di,
Iu, hu, hu,
Tra, la, la.

*De la Maria Hodor, 81 ani,
Oarța de Sus, 2013*

³ Performer Maria Danci, poreclă Măria lu Ionu lu Niculai, născută în 1926, 26 august, 5 clase, Săcel;

**Strigături nuntă Moisei
(2012)**

129.

Ceteraş de peste sat,
Unde-ai fost şi ce-ai lucrat
De mnie nu mi-ai cântat
Ca să m-apuc d'e strâgat.
Ai, zi-mi ceteraş d'e băut
Nu mi-ai zâs tare d'e mult.
Ai, când aud cet'eruca
Să siu moartă m-aş scula
Şî d'in gură aş strâga.

130.

Ai, tare cetera mi-i dragă
Şî de-oi muri d'e bet'eagă
De-acasă până la groapă,
Ai, sie popă ori n-a si,
Sie cetera Codri.
Ei, haida, hai să ne
petrecem
Până ceteră avem.
Ei, ş-acasă mâncăm şi bem,
N-avem ceteră când vrem.

131.

Ai, bine zice dumnealui
Poat'e zâce orişicui,
Popt'ii şî bdirăului.

132.

Ai, cine-o făcut aici joc,
Deie-i Dumnezeu noroc
Ca sămânţa-n busuioc.

Ei s-aşază-n colţ de strungă
Oile ca să le mulgă.
Laptele-n buţi l-adună
Şi îl dau la baci în mână.

Baciu fă urdă şi caş
Şi-l împărţă la sâmbraşi,
Şi ne-a împărţi şi nouă
Să-i cântăm o hore, două.

Noi ne-om pune cu baciu
Ca să facă balmoşu,
Să ne dăie să mâncăm
Ca să putem să cântăm
Doine de drag şi de dor
La ruptul sterpelor
La-olaltă cu mândru
Ca să răsune codru.

Asta-i hora oilor
Şi noi bem în cinstea lor,
Asta-i horă bătrânească
Cine-o cântă să trăiască.
Şi bunicii o cinstit
Pă lume cât o trăit,
Ş-amu o cinstim şi noi
Aieşte ce avem oi.

Cântec la stână

În vârviţu Opcinii
Aici la stâna gazdii
Am venit să petrecem
Doinele să le cântăm.
Să cântăm doine de dor
Şi de dragu oilor.
Ciobanii de după dungă
Aduc oile la stână.

Ei s-aşază jos în strungă
Oile ca să le mulgă,
Laptele îl duc la stână
Şi îl dau la baci în mână.

Baciu fă urdă și caș
Și-o împarte la sâmbraș
Și ne-a împărți și nouă
Să-i cântăm o hore, două.

Noi ne-om pune cu baciu
Ca să facă balmoșu
Să ne dăie să mâncăm.
Ca să putem să cântăm⁴.

Stână; foto: Felician Săteanu

133.

Ceterucă, lemn d'e brad,
Pă mulți feciori ai însurat.
Ai, d'e mni-i zice tare bine,
Însura-mi-i și pe mine.

134.

Ai, strâgă, strâgă, măi
strâgău
Dacă vezi că nu pot eu.
Ai, tu ai gură d'e strâgat,
Io pt'icioare d'e jucat.

135.

Ei, la nuntă d'i ce zinim
Să bem, să ne veselim.

136.

Să trăiești nănașule,
Să-ți sucești mustețale,
Să săruți nevestele.
Ai, să le sucești cât d'e
bine
Să mă săruți și pe mine.

137.

Ei, săracile fet'ile
Cum n-au noroc bdet'ile
Ai, mă gândesc mamă și
eu
Cum mni-a si norocu
mneu
Știi-m-a bunu Dumnezeu.

⁴ Ileana Grad, poreclă Ileana lu Simnion, născută în 1950, 21 martie, 8 clase, Săcel;